

קונטרס
זכור
לאברהם

חלק ב'

שו"ת קצרות
בהלכות לשון הרע

מאת יהודה יהושע
בן לאאמו"ר ר' בנימין שליט"א גרינוואלד
יוצא לאור אייר ה'תשפ"ו

ניתן להשיג הספר אצל המחבר

53 Kingsfield Drive
Lakewood NJ 08701

Text 347.352.9781

הערות והארות יתקבלו ברצון
אצל כתובת וטעקסט הנ"ל

© 2026

עימוד ועיצוב:

 מכון
תפארת

Machon Tiferes a division of BP Print Group
machon@bpprintgroup.com • 732.475.0101
315 4th Street, Lakewood, NJ 08701

לזכרון בספר

ולמזכרת נצח נשמת

מוה"ר אברהם נחמן בן ר' זאב ע"ה

מוקיד רבנן ורחים רבנן ודחיל רבנן

ואיהו גופיה הוה צורבא מרבנן

יום ולילה אהב ורדף צדקה וחסד

ומעשים טובים בכל כחותיו

שמר פיו ולשונו באופן מופלא

והיה עניו וצנוע

ומוכתר בכל מדות תרומיות

זכות לימוד התורה מספר זה

תהא לעילוי נשמתו

וידיא מליץ יושד בעד כל עמינו בית ישראל

תוכן ענינים

מה נחשב ללשון הרע

- א..... לספר שפלוני הוא חלוש בטבע.
- א..... לספר על תלמידות בחדר המורות.
- ב..... לספר אודות שכבר היו לך פיגושים dates עמה.
- ג..... להגיד שפלוני הוא בעל תשובה.
- ה..... להגיד שפלוני הוא גר.
- ו..... להגיד שפלוני הוא גרוש.

על מי ועל מה אסור או מותר לספר לשון הרע

- ח..... לספר גנאי של קטנים.
- ח..... לספר גנאי של חפצים.
- ט..... לספר מעשי שטות ששוטה עשה.

לשון הרע לתועלת שידוכים או שאר תועלות

- י..... להגיד שהמדובר הוא socially off.
- י..... להגיד שיש למדובר חולי הנפש.
- יא..... להגיד ספק חסרונות.
- יב..... איך לברר אודות גרושה.
- יב..... שאלות של שידוכים שאינן ברורות.
- יג..... מה להשיב לבעל מחנה הקיץ.
- יג..... להגיד למשגיח שיש לבחור אינטרנט על טלפון שלו.
- יד..... לספר לבעל מפעל שפועלים שלו מבטלים זמנם.
- יד..... לחקור אחרי עובדים שלו אצל אחד מפועליו.
- טו..... להגיד למשכיר חסרונות של שאר הפועלים.
- טז..... לבקש ממשכיר שלא יקבל שוכר חדש.
- יז..... לספר מה שראית יהודי שפגע ברכבו רכב אחר.

איסור גילוי סודות

- יט..... לגלות סודות שנמסרו לו לאשתו.....
- יט..... הסתכלות על מחשב של חברו שלא ברשותו.....
- כ..... אם מותר לנשאל לספר השאלות ששאלו השואל.....

איסור לא תשנא את אחיך

- כא..... ציוהו אביו לשנוא את פלוני.....
- כב..... הגדרה של איסור שנאה.....

איסור לא תקום

- כג..... הגדרה של איסור לא תקום.....

האיסור שלא לקלל

- כד..... הגדרה של איסור קללה.....

ענינים שונים

- כו..... לספר דברים שחבר שלי מקפיד שלא אספר.....
- כו..... לברר אודות אנשים הרשומים ברשימה resume שלו.....
- כז..... להגזים בשבח של המדובר.....
- כז..... הצעת שידוך שיש בו חסרון.....
- כט..... כמה זמן ראוי לכל אדם להתעסק בעניני והלכות של לה"ר.....

נספח

- לא..... בענין שהעשרה הרוגי מלכות היה בעבור חטא מכירת יוסף.....

זכור לאברהם חלק ב' שו"ת בהלכות לה"ר

מה נחשב ללשון הרע

לספר שפלוגי הוא חלוש בטבע

שאלה: האם מותר לי לספר שפלוגי הוא חלוש בטבע?

תשובה: הנה, לפום רהיטת דברי הח"ח (הל' לה"ר כלל ה') הייתי אומר שאסור. אמנם, באמת אחרי העיון נראה שבהרבה אופנים אין איסור. ואברר דברי, דהנה המעיין היטב במה שביאר הח"ח שענין שלילת המעלות יש בו משום לה"ר, יראה, שעיקר כוונתו לומר שהדברים עלולים לגרום היזק למדובר. כגון, מה שכתב הח"ח שאסור להגיד שאיננו חכם, כתב שאסור משום שאפשר לגרום לו בושה אצל בני משפחתו או מניעה מלקבל פרנסה, אבל אם אינו מדגיש שהאיש יש לו חסרון רק מגדיר שהוא איש כזה, או שהוא איש כזה, כגון שאומר שהוא בדרגא חכם להיות מחנך בבית ספר ולא להיות ראש ישיבה, וכן הוא האמת, איזה היזק מביא הוא בדברים כאלה, ורק צריך שיהא השערותו נכונה, אבל עצם הדיבור אם אינו עושה מזה "חסרון" ואינו גורם לו צער או הפסד אחר, ודאי שאין בו משום לה"ר.

ונראה, שנכלל נמי בדברי הח"ח, שכל דיבור שאינו לצורך תועלת, צריך בדיקה גדולה שלא יהיה בו אפילו שמץ הפסד לחבירו, שהרי אם אין בו צורך, למה להגידו אם יש בו צד רחוק של עבירה.

אבל אם באמת מדבריו אינו גורם שום היזק או הפסד למדובר, באמת אין בו שום איסור, ולכן אם דבריו נכונים, ואינו אומר להשפילו, ואינו גורם שום מניעה ממה שמגיע לו, הרי לכאור' לא הוי לה"ר.

לספר על תלמידות בחדר המורות

שאלה: האם מותר למורה לספר אודות תלמידות עם עוד מורות כשהיא תוך חדר המורות?

תשובה: הנה אין היתר למורות לספר אודות תלמידות יותר משאר בני אדם, והן צריכות ליזהר בזה. אמנם, לפעמים שייכים אצלם אחד מההיתרים כלליים, כגון, אם התלמידות הן צעירין פחותות מגיל בת-מצוה, ומספרת אודות הנהגתם שהיא רגילה אצל קטנות בגיל כזה, הרי אם לא יגיע מן הסיפור הפסד למדוברות, הריהו מותר מעיקר הדין. אמנם, יש להן לשים לב היטב, אם באמת לא יגיע מדבריהן שום הפסד, שהרי אם יופחתו התמונה - image של התלמידות אצל מחנכות אחרות, יתכן שתגיעו לתלמידות הפסד.

ולפעמים, שייך היתרים של תועלת, אבל צריכין לשקול שלא יגיעו מדבריהן הפסד יותר מן הנצרך, כגון, שלא ידברו מזה באופן שישמעו יותר מן הנצרכים לשמוע.

לספר אודות שכבר היו לך פיגושים dates עמה

שאלה: חבר שלי עוסק בשידוך עם נערה שמלפנים עסקתי עמה ולא הצליח we went out on dates together, מה הדין להגיד פרטים אודות הנערה לחבר שלי?

תשובה: הנה לענין הדברים שדיברה איתך בשעת הפיגושים on the dates, מן הסתם הוא סוד, ואסור לך לגלותם, משום איסור גילוי סוד. ועוד, יש בו משום צניעות שלא לספרם לחבר שלך, וגם, משום שעלול לבא מתוך דבר המותר לדבר האסור.

ולענין הדברים הידועים לך מצד ראיית תכונת נפשה, או אשר ביררת ע"י אחרים דברים ברורים, אפשר לך למוסרם לחברך, וכפי כללי ההיתרים של תועלת. אבל הזהר למוסרם כדרגת אמיתת הדברים, רצוני לומר, שאם אין זה ידיעה ממה שראית, אלא ממה ששמעת וביררת ע"י אחרים, תמסרם באופן זה. ואם הוא על פי ראייתך, אבל הוא ענין של שיקול הדעת, תגיד שהוא רק כפי שיקול דעתך. ולפעמים, אין להגיד כלל בכגון זה, משום שאפשר לשער שחבירך יש לו שיקול דעת אחרת ממך בענינים כאלו.

ולענין הדברים שהנך חושש בהם שיש לה איזה חסרונות, אבל אינם ידועים לך בברירות, כבר כתבתי במקום אחר שמצינו שכתב הח"ח (הלכות רכילות כלל ט' באר מים חיים אות ט') שבכה"ג, שאינו רק מניעת טובה מהמדובר, רצה

לומר, מניעת שידוך לפני גמר הדבר, ולא גרם הפסד שידוך אחרי שנגמר הענין, ואילו השומע עומד להפסיד ממש, אם הדברים אמת, לכן נכון יותר להזהיר את חבירו, אפי' מספק, שהרי בזה הוא שומר את השומע אפי' מספק היזק, ואילו על המדובר אינו מסבב לו היזק ממש. ואיה"נ, אם הוי נידון שמא יגיע למדובר היזק ממש שאינו מגיע לו (כגון אם ישמע לאחרים שהוא ספק גנב שלא ימצא מי שירצה להשתדך עמו) אין לו לספר, אע"פ שיתכן שהדברים אמת, ועל הצד שהוא אמת יש בו תועלת.

וכתב הח"ח (בהג"ה), שמ"מ נראה, שבאופנים כאלו, שאין לך ידיעה ברורה על המידע, עכ"פ, אין חיוב לספרו, מדין לא תעמוד על דם רעך, מכיון שאינו אלא ספק היזק. וגם, כשאומרו, וודאי שצריך לומר בפירוש שאין לו ידיעה ברורה בזה, והשומע יברר לעצמו.

להגיד שפלוני הוא בעל תשובה

שאלה: האם מותר לי לגלות לאחרים שפלוני הוא בעל תשובה?

תשובה: הנה, בעיקרון, הדבר עצמו שהוא בעל תשובה, לא הוי גנאי, בדרך כלל, רק שבח, שעל-אף שהוגדל ונתחנך כחילוני, מ"מ, כשהכיר את האמת, החליף עצמו וכל מהלך החיים שלו לשוב בתשובה, ואין לך שבח גדול מזה. אמנם, מאידך גיסא, יש ליזהר בזה, שלמעשה, הכל תלוי לפי הענין, שלמעשה, אם כוונת המספר לגנאי, או שהמקבל רואה בזה גנאי, אז הרי אסור משום איסור סיפור גנאי, אע"פ שהדבר מצד עצמו אין בו גנאי. והיה נראה, שהיום הרבה אנשים רואים בזה איזשהו גנאי, ולכן אסור משום לה"ר.

ועוד, יש מקום לאסור מכח ההיזק שבו, שהרי יש אנשים שמונעים כמה דברים מאלו שהם בעלי תשובה, כגון שלא רוצים להכניסם לבית הספר, או לשאר דברים, ולפעמים אין להם שום סיבה נכונה לדבר, והכל רק משום שהם בעלי תשובה, ובצירורים כאלו הרי זהו סיפור שגורם היזק גדול.

מאידך גיסא, על פי רוב ענין זה שהוא בעל תשובה, היא ידיעה מפורסמת, והוי בגדר אפי' תלתא, ואין זה מוסיף עליו שום גנאי ממה שידוע כבר עליו, ואינו מוסיף עליו שום הפסד ממה שיש עליו מכבר.

אמנם, יש מקום גדול לחלק, בין מי שהוא בעל תשובה לפני הרבה שנים ואין חילוק ממנו לחבריו, ובין מי שנתקרב מזמן קרוב, או שהוא עדיין מתנהג כדרכן של בעלי תשובה. דהיינו, שלענין בעל תשובה שנתקרב לפני הרבה שנים ובמקום הזה איננו מוכר כלל שהוא בעל תשובה, אין להגיד כלל עליו שהוא בעל תשובה, אם לא שיש צורך תועלת, וככל משפטי הלכות תועלת. משא"כ, מי שמוכר לכל שהוא בעל תשובה, משום שנתקרב מזמן קרוב, או שהוא עדיין מתנהג כדרכן של בעלי תשובה, הרי אין מוסיף עליו שום גנאי או הפסד.

אמנם, גם אם הבעל תשובה נתקרב מזמן קרוב, שבדרך כלל הוא ענין מפורסם, מ"מ, יתכן מצבים שאע"פ שהוא דבר ידוע, מ"מ, הזכרת הדבר במצב הזה, יכול להיות מביא עליו בזיון או הפסד נוסף, כגון אם השואל לא היה מתעניין לדעת ענין זה כלל, ואתה מעוררו, ע"י הזכרה זו, למנוע ממנו איזה דבר בשביל שהוא בעל תשובה, הרי זה אסור. או, מי ששואל אותך לדעת מהותו, והינך משיב ראשית לכל הדברים שהוא בעל תשובה, יתכן שזה מגרע התמונה שלו, ולכן צריך תמיד לראות לפי הענין, מה שיוצא ומה שנולד מתוך דבריו.

ובציורים שרוצה לגלות לאחרים לצורך תועלת, צריך לקיים כל תנאי תועלת ואז מותר להגיד. אמנם כדאי לזכור שאחד מן התנאים היא שלא יגיע לו הפסד יותר מדאי, ומאוד צריך לשים לב לזה בציורים כאלו.

ובכל אופן אם כוונתו לגנותו בדבריו, הדבר אסור בין בפניו ובין שלא בפניו, בין לתועלת ובין שלא לתועלת, וכמש"כ הח"ח כמה פעמים.

ונראה, שכדאי לציין פה מה שכתוב בספר בינה ודעת (עמ' תשי"ג), שזהירות גדולה נדרשת מצד הציבור שומר המצוות בהנהגה כלפי בעלי התשובה, כגון המונע מלקבלו [כגון לחברתו או לבית הספר וכדומה] רק משום שהוא 'בעל תשובה' [ולא מחמת חסרון בלימוד או יראת שמים או שאר סיבה נכונה] יתכן שעובר באיסור תורה של 'אונאת דברים', עכת"ד.

להגיד שפלוני הוא גר

שאלה: האם מותר לי לגלות לאחרים שפלוני הוא גר או גיורת?

תשובה: שאלה זו דומה מאוד לשאלה שבסמוך לענין לגלות שהוא בעל תשובה. וגם כאן, בעיקרון, הדבר עצמו שהוא גר אין בו גנאי כלל, רק שבח, שעל-אף שהוגדל ונתחנך בתורת גוי, מ"מ, כשהכיר את האמת, החליף עצמו וכל מהלך החיים שלו להתגייר, ואין לך שבח גדול מזה. וכלשון הרמב"ם באגרתו לעובדיה הגר וז"ל, אדם שהניח אביו ומולדתו ומלכות עמו וידם הנטויה והבין בעין לבו ובא ונדבק באומה זו שהיא היום למתעב גוי עבד מושלים, והכיר וידע שדתם דת אמת וצדיק, והבין דרכי ישראל וידע שכל הדתות גנובים מדתם ... והכיר הכל, ורדף אחרי ה' ועבר בדרך הקודש ונכנס תחת כנפי השכינה, ונתאבק בעפר משה רבינו רבן של הנביאים ע"ה, וחפץ במצוותיו, ונשאו לבו לקרבה לאור באור החיים ולהעלות במעלת המלאכים ולשמוח ולהתענג בשמחת הצדיקים, והשליך העולם הזה מלבו ולא פנה אל הרבים ושטי כזב ... [נקרא] משכיל ומבין ופקח והולך נכוחות תלמידו של אברהם אבינו שהניח אבותיו ומולדתו ונטה אחרי ה', עכ"ל.

אמנם, למעשה אם כוונת המספר לגנאי, או שהמקבל רואה בזה גנאי, אז הרי אסור משום הגנאי, אע"פ שהדבר מצד עצמו אין בו גנאי. ולענין גר, יש לזכור שיש לאוין נוספים למי שמצער את הגר, והרי התורה התרה ל"ו פעמים שלא לצער את הגר, וגם נצטוינו לאהוב את הגר. ובדרך מאמר המוסגר, הנני מביא מה שראיתי בספר אחד (שכחתי כעת שם הספר) שביאר, שענין האהבה לגר היינו לספר בשבח, וכמו שכתב הרמב"ם לענין מצות ואהבת לרעך כמוך, שנכלל במצוה לספר שבחים על חבירו.

וגם לענין ההפסד, יש לזיזהר מאוד, שהרי יש אנשים שמונעים כמה דברים מאלו שהם גרים, כגון שלא רוצים להכניסם לבית הספר, או לשאר דברים, ולפעמים אין להם שום סיבה נכונה לדבר, והכל רק משום שהם גרים, ובציורים כאלו הרי זהו סיפור שגורם היזק גדול.

ולכן, לענין מעשה, אם הגר נתגייר לפני הרבה שנים ובמקום הזה איננו מוכר כלל שהוא גר, אין להגיד כלל עליו שהוא גר, אם לא שיש צורך תועלת, וכפי גדרי הלכות תועלת.

ואם הגר נתגייר מזמן קרוב בדרך כלל היא ידיעה מפורסמת, והוי בגדר אפי תלתא, ואין זה מוסיף עליו שום גנאי ממה שידוע כבר, ואינו מוסיף עליו שום

הפסד ממה שיש עליו מכבר. אמנם, ודאי שיתכן מצבים שאע"פ שהוא דבר ידוע, מ"מ, הזכרת הדבר יכול להיות מביא עליו בזיון או הפסד נוסף, ולכן צריך תמיד לראות לפי הענין, מה שיוצא ומה שיוולד מתוך דבריו. ובכל אופן, אם כוונתו לגנותו בדבריו, הדבר אסור בין בפניו ובין שלא בפניו, וכמש"כ הח"ח כמה פעמים.

להגיד שפלוני הוא גרוש

שאלה: האם מותר לי להגיד לשני, שפלוני התגרש מאשתו או שפלוני נתפרד מאשתו?

תשובה: הנה איתא ברש"י (קידושין דף נ. ד"ה לא ניחא ועוד מקומות) שעיקר הענין שמישהו הוא גרוש, הוא גנאי, ולכן היה נראה לומר, שאסור לספר זאת בלי קיום משפטי התנאים של היתר תועלת. מאידך גיסא, עיקר הידיעה, בדרך כלל, היא ידיעה מפורסמת, וא"כ הוא, הרי מעיקר הדין אין בו משום איסור לשון הרע, מטעם דהוי בגדר אפי תלתא.

והאמת הוא, שהרבה פעמים, טוב הוא למדובר שיהא הענין ידוע, כדי שידעו שאפשר להציע לו שידוך, וגם, יש הרבה נפקא מינא להלכה אם הוא נשוי או גרוש, והעולם צריכים לידע. ומלפנים, היו מגרשים בעשרה כדי לפרסם הדבר, ואף שאין נוהגים כן בזמנינו, עכ"פ, עיקר הדבר הוא דבר העומד להתפרסם, וענין הראוי להיות מפורסם.

מאידך גיסא, לפעמים, לפי הענין, יתכן להיות בגדר לשון הרע, למשל, מי שמחפש עבודה שאין נפקא מינה אם הוא נשוי או גרוש, והמעביד דורש וחוקר על העובד אצל חבריו, ובכגון זה, אם הנשאל יגיד בראשית הדברים, שהוא איש גרוש, ופוגע בזה הרושם הראשון לטוב המגיע לו באמת, הרי עבר זה הנשאל על איסור גמור של לשון הרע.

ובספר חוט שני כתב, שפשוט שאסור לומר שהוא גרוש באופן שמשמעותו שהוא אדם קשה וקשה להסתדר עימו, וכל כיוצא בזה, אם לא שהיא לתועלת, וכפי תנאי ההיתר של תועלת.

עוד יש לדעת, שיש זמנים שהענין היא סוד [גדול!!] כגון שלא התפרדו רק מזמן קרוב, ועדיין יתכן שיתפשרו ולא יהיה גלוי לכל כל הענין. ובכה"ג,

פשוט שאסור לגלות, ומי שמגלה באופנים כאלו, חוץ מהאיסור גילוי סוד, הוי לשון הרע חמורה מאוד, מחמת ההיזק שיכול לצאת מדבריו. ולהשלמת הענין, נלענ"ד, שכדאי להעתיק כאן מכתב שמצאתי בענין זה, מהגר"י טשזנר שליט"א (בעמ"ח ס' שערי תורת הבית, ועוד), המובא בס' גם אני אודך (מאת הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א), וז"ל אין איסור לשון הרע לספר לאחרים על מעמדו של בן אדם, כל עוד שאינו מגנה אותו על ידי זה, כגון לומר שהתגרש בגלל שלא נהג עם אשתו כשורה, וכדומה. ואדרבה הרי זה לתועלת של האדם שהתגרש, כי מן הסתם מעוניין להתחתן שוב, ואם יודעים שהוא פנוי להצעות, יתכן שיציעו לו דבר המתאים לו. ועוד, שהרי זה מאוד לא נעים לשניהם כשנפגש עם ידיד, ולא יודעים שהתגרש, ושואלים לו מה שלומך ומה שלום אשתך וכדו', וממילא לספר עליו שהתגרש היא לתועלת, עכ"ל.

על מי ועל מה אסור או מותר לספר לשון הרע

לספר גנאי של קטנים

שאלה: האם מותר לי לספר דבר של גנאי אודות מי שהוא פחות מבר-מצוה, אם לא יגיע ממנו חבלה או הפסד ממון?

תשובה: הנה הח"ח (הל' לה"ר כלל ח') כשהביא דוגמא של לה"ר אודות קטן, נקט ציור שמגיע הפסד גדול לקטן ע"י דבריו. וכפשוטו, אפשר לדייק מזה, שרק בכה"ג הוי לה"ר על קטן, אבל כל שהוא רק דברי גנאי בעלמא על קטן, אין בו כלל משום איסור לה"ר. אמנם, למעשה נראה לבאר, שבודאי מודה הח"ח ששייך איסור לה"ר גם על קטן, אם הקטן באמת יצטער, או יפסיד מדבריו באיזה אופן שהוא, וגם, אם הוי באמת בזיון על הקטן, נמי אסור הוא, ואין כוונת הח"ח, רק לומר, שעל פי רוב לא הוי גנאי על הקטן, שהרי דרכו של קטנים כך הם. והרי בהכרח לומר כן, שהרי איזה טעם יש, לומר שלא שייך האיסור של לה"ר על קטן, שהרי כשמגנה את הקטן הרי הוא בוחר ברע, ומבזה נשמה קדושה של ישראל, כמו בסיפור לה"ר על גדול, וגם הקטן הוא חלק מעמו יתברך, וא"כ למה יגרע שלא יהא בשם איסור לה"ר.

וכעין זה איתא בס' נתיבות חיים (שבילי חיים אות ד'), שכתב, שהאומר על קטן שיש לו מידות מושחתות, נחשב ללה"ר אע"פ שהוא קטן, ורק דברים שרגילים קטנים ליכשל בהם לא נחשב ללה"ר, כשלא יגרום להם שום נזק.

לספר גנאי של חפצים

שאלה: האם מותר לספר גנאי על חפצים כשלא יגיע מדיבוריו שום היזק לבעל החפצים, כגון לומר דברי גנאי על חפצי הפקר או של גוי?

תשובה: הנה מבואר מדברי הח"ח (הל' לה"ר כלל ה' סעיף ז') שבמקום שאין הפסד לבעל החפץ, אין בו משום איסור לה"ר. אך בס' דבש לפי (מהחיד"א) מובא, שיש איסור לספר גנאי על חפצים, אפי' כשאין שום היזק, ואפי' הם חפצים של הפקר. אמנם, הח"ח לא הביא איסור כזה, ונראה בעליל, שסובר שאין זה איסור לה"ר, ואף שיש מקום לומר שאינו דיבור הגון.

לספר מעשי שטות ששוטה עשה

שאלה: האם מותר לי לספר מעשה שטות ששוטה Down Syndrome or Autistic עשה?

תשובה: יש כלל גדול בענין איסור לה"ר שאם לא יגיע מדבריו שום הפסד או צער למדובר, וגם לא הוי ענין גנאי, אין בו משום איסור לה"ר. ועל פי זה נראה פשוט שאם השוטה לא יגיע מדבריו שום בושת ולא יפריע לו כלל וגם לא יגיע ממנו נזק בשום ענין אין איסור לספר אודות המעשה שטויות שעשה, שהרי לענין שוטה אין זה מקרי גנאי לספר שעשה מעשה שטות.

לשון הרע לתועלת שידוכים או שאר תועלויות

להגיד שהמדובר הוא socially off

מישהו שואל אותי אודות חבר והנני מכיר החבר שהוא socially off האם מותר לי, ואולי חייב אני, להגיד זאת לשואל?

תשובה: הנה בענין זה יש לחלק מאוד בין אם הנך מכיר המדוברת או השואל או לא. שהרי אם אינך מכיר השואל, איך אפשר לדעת אם התכוונות נפש של המדוברת אינן דומות לזה, ואולי גם לה יש תכוונות הנפש כזה, או שלא מקפדת על דברים כאלו, ולכן אסור להגיד את זה. ולפעמים עדיין מותר להגיד שהן קצת quiet אם אפשר להגדיר שזה חלק מתכוונות נפשם, ולרמז שאל תחשוב שהם ממוצעים.

לאידך גיסא, אם אתה מכיר השואל, אז יש לחלק, שאם ברור לך שאין זה שידוך בשבילם, תגיד כן בלי להגיד החסרון (אם אפשר). אבל אם יש לך ספק שאולי למעשה יתמצו בזה, אז יש לך להסביר החסרון כפי כללי דיני היתר תועלת.

וכל מה שאמרנו, היא דוקא כשהחבר הוא ראוי להתחתן, אלא שהוא משונה מאחרים, והרי הוא צריך למצוא את מינו, אבל אם הנך מכיר בו שאינו ראוי כלל לנישואין, אז פשוט שיש לך להגיד לו שאין זה כלל בשבילך.

אבל מאוד חשוב לדעת, שאין להחליט דברים כאלו בעצמך, ומאוד חביבים עלי דברי הגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א שכתב לענין כל החלטות שיש להם פועל-יוצא גדול לשני, שאין לך לסמוך על עצמך, ובזה וכיוצא בזה שייך מאמר חז"ל אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא בורא עולם, אלא התייעץ עם חבר לראות אם גם הם מבינים כהבנתך.

להגיד שיש למדובר חולי הנפש

שאלה: ראיתי אצל חברי סימנים שיש לו חולי נפש כגון Depression or Asperger's or ADHD or OCD or Borderline Personality Disorder האם יש לי להגיד זאת?

תשובה: הנה, מחד גיסא, דברים כאלו אם הם באמת נמצאים אצל החבר, יכולים להפריע מאוד בנישואין, ולפעמים, הם מעכבים לגמרי מלהיות ראוי לנישואין, וחייב הוא להגיד זאת. אמנם, מאידך גיסא, בהרבה מקרים, האיש הפשוט אינו יכול לשער ולתאר מה שנמצא אצל חבריהם, ולכן אי אפשר להם להגדיר זאת שהיא חולה פרטית זו או זו, ואי אפשר להם רק לומר שכמדומני שיש לעיין היטב לענין הנהגות אלו ואלו שיש לו, ואולי להוסיף, שאפשר, שיש לך להבחין הדברים אצל מי שהוא בקי ואומן בדברים אלו.

ויש להדגיש, ששמות אלו של חולי, יש להם פירוש מכוון ומדוייקת, וברוב מקרים אפילו מי שהוא חכם גדול אינו יכול להגדיר מהו גדר חולי של אדם, ועל פי רוב אפילו הבקיאים הגדולים אינם מכנים הנהגות של אדם בשם חולי פרטי עד שבודקים האדם היטב היטב ועל פי נסיונות אומנתיים, וע"י הרבה בירורים, ולכן, מי שמגיד שיש לאחד חולי פלוני בלי קבלה ממומחה בדבר, קרוב הוא להיות עובר באיסור הוצאת שם רע גמורה.

אמנם לענין הלכה למעשה יש לעולם לשאול הוראה מובהק בשאלות כאלו בכל מקרה לעצמו, משום שיש עוד כמה פנים וצדדים אשר אי אפשר לפורטם וגם הם משתנים בכל מקרה ומקרה, כגון, האם הוא severe or moderate or mild, והאם נתרפאו מזה, או נתרפאו קצת מזה, או לא, והאם יש להם פסק ממורה הוראה להודיע מצבם אחרי כמה פגישות, או לא, ומפני חילוקים אלו ועוד חילוקים אין להגיד בלי פסק ממורה הוראה מובהק.

להגיד ספק חסרונות

שאלה: נשאלתי אודות בחור לצורך שידוכים ושמעתי עליו שיש לו חסרון גדול, ולי איננה ידוע אם כנים הדברים או לאו, האם עלי להגיד או

לא?

תשובה: הנה מצינו שכתב הח"ח (הלכות רכילות כלל ט' באר מים חיים אות ט') שבכה"ג, שאינו רק מונע טובה מהמדובר, רצה לומר, למנוע ממנו שותפות או שידוך לפני גמר הדבר, ולא גרם הפסד שידוך או שותפות אחרי שנגמר הענין, ואילו השומע עומד להפסיד ממש, אם הדברים אמת, לכן נכון יותר להזהיר את חברו, אפי' מספק, שהרי בזה הוא שומר את השומע

אפי' מספק היזק, ואילו על המדובר אינו מסבב לו היזק ממש. ואיה"נ, אם הוי נידון שמא יגיע למדובר היזק ממש שאינו מגיע לו (כגון אם ישמע לאחרים שהוא ספק גנב שלא ימצא מי שירצה להשכירו ולא יוכל להחיות נפשו, או כגון שיודע לרבים בושתו) אין לו לספר, אע"פ שיתכן שהדברים אמת, ועל הצד שהוא אמת יש בו תועלת.

וכתב הח"ח (בהג"ה), שמ"מ נראה, שבאופנים כאלו, עכ"פ אין חיוב לספרו, מדין לא תעמוד על דם רעך, מכיון שאינו אלא ספק היזק. גם, כשאומרו, וודאי שצריך לומר בפירוש שאין לו ידיעה ברורה בזה, והשומע יברר לעצמו. ונראה שיש להוסיף, שצריך לזהר מאוד מאוד שלא יגרום בדבריו שום היזק, דהיינו שצריך להיות בטוח שאינו מתחיל בדבריו שמועת שקר על חבירו בזה, במה שישאלו שומעיו את אחרים אם אמת הוא כך וכך שפלוני מסתפק על זה, וכל ערום יעשה בדעת.

איך לברר אודות גרושה

שאלה: מישהו יעץ אותי להתעסק בשידוכין עם אשה גרושה או עם נערה שנתארסה כבר ונתפרדה החבילה, מהו הדרך המותר לברר מה קרה עם הנישואין או האירוסין הראשונים שנתבטלו?

תשובה: הנה, יש לדעת, שכל האנשים שעמדו מבחוץ, אי אפשר להאמינם כלל מה באמת קרה, כי הרבה מהם אינם יודעים רק חצי המעשה מהצד ששמעו ממנו, או שיש להם נגיעות בדבר. אבל הדרך הנכון בזה הוא לברר אצל המורה הוראה או העסקן [ירא שמים] שהיה מתעסק אז עם שני הצדדים באופן neutral. ובאופן שאי אפשר לברר אצל אדם כזה, יש לשאול מוראה הוראה מובהק מה לעשות.

שאלות של שידוכים שאינן ברורות

שאלה: מישהו שואל אותי אודות חבר שלי אם הוא "ישיבתי" מה לי לענות על שאלה כזו?

תשובה: הנה יש קושי מיוחד להגדיר מה נקרא "ישיבתי" ובמשמעותן של מילים אלו בפי השואל והנשאל. ולכן העיצה, שהנשאל יטיל על

השואל להגדיר ולהדגים מה הוא מתכוין בשאלתו, ומה הם הסימנים של "ישיבתי" שהוא מחפש. ועי"ז יכיר הנשאל טוב יותר את רמתו של השואל ואת ציפיותיו, ויכול לענות בהתאם.

וכאשר השואל והמדובר מוכרים לנשאל, ראוי שישים לב גם בהתאמה והצלחת הקשר שביניהם, ואע"פ שאין למהר ולהחליט שאינם מתאימים, אלא א"כ יש הבדל גדול ביניהם, מ"מ, יש לדעת שגם זה יעלה בחשבון.

מה להשיב לבעל מחנה הקיץ

שאלה: בתור מחנך, כל שנה לפני שמגיע ימי הקיץ, הנני מקבל שאלות הרבה מבעלי מחנה הקיץ אודות תלמידים שלי האם עלי להגיד האמת כמו שהוא?

תשובה: הנה ברוב מקרים יש להגיד האמת כמו שהוא, שהרי המחנה אינה מחוייבת לקבל תלמיד זה, וגם מותר להם לדרוש ולחקור קודם שמקבלים כל בחור ובחור. זאת ולא עוד, אלא, שלפעמים זה חיובם כלפי שאר הבחורים הבאים אל המחנה שלהם, שהם לא יקבלו מי שישפיע על שאר הבחורים לרעה, או מי שיגרום להם צער, או אפילו מי שיגרום לפחות מההנאה הראוי לכל המשתתפים לקבל תוך הסביבה של המחנה.

אמנם, אין להגיד דברים שאין להם שום קשר להליכה למחנה. כגון, אם הבחור אינו מסוגל להספיק הרבה, ובמקרה זה מה איכפת להו בזה, שהרי תוכנית של המחנה אינו מחייב שיהא בעל כשרון או משהו כזה, וא"כ אסור להגיד זאת להם. וכל ערום יעשה בדעת מה נקרא דברים הנוגעים לדבר, ומה לא.

מאיך גיסא, לפעמים המחנה היא היא המחנה היחידה של חוג זה, ודחיית הבחור הוא מניעה ממה שמגיע לו, או שהוא בגדר הצלת נפשות שהבחור יקבל חינוך וסביבה זו של המחנה, ומכיון שהוא חלק של חוג זה הרי באמת מחוייבים הם לקבלו, ואם כן, אסור לך לומר עליו החסרונות האמיתיים שהרי יגרום שלא יקבלו הבחור, ומונע ממנו מה שמגיע לו על פי דין. ולכן נכון להתיעץ בענינים אלו עם חכם.

להגיד למשגיח שיש לבחור אינטרנט על טלפון שלו

שאלה: ראיתי אצל חברי בישיבה שיש לו טלפון עם אינטרנט, האם מותר לי להגיד לראש הישיבה או למשגיח הישיבה?

תשובה: מובא בס' וישמע משה (ח"א, עמ' תל"ו) שמרן הגאון רי"ש אלישיב זצ"ל אמר על שאלה זו, שלא רק שמותר להגיד, אלא חייב להגיד זאת לראש הישיבה או להמשגיח, ואפילו באופן שיודע שהנהלה יזרוק הבחור מהישיבה ולא יעזרוהו, והטעם, משום שבחור כזה הוא חוטא ומחטיא ויכול לקלקל, ח"ו, בחורים אחרים.

לספר לבעל מפעל שפועלים שלו מבטלים זמנם

שאלה: אם רואה פועל [כגון מלמד או גנת וכדומה] שמאחרים או שיוצאים דרך קבע באמצע העבודה, או שאינם מכינים כראוי להם, האם מותר לספר זאת לבעל הבית שהשכירם [או למנהל], ואם היא מותר, מה הן התנאים הנצרכים לזה?

תשובה: כשרואה את הפועל שמתרפה במלאכתו דרך קבע יותר מן המקובל, ודאי שזהו מצוה לספר למשכיר משום שזהו גדר של לא תעמוד על דם רעך.

אמנם, אם אפשר, חייב מקודם להוכיח הפועל בעצמו, ולכן, אם משער שדבריו יועילו על ידי תוכחה בינו לבינך, תעשה כן, שהרי זהו מהלכות לשון הרע שאין לו לילך ולספר לממונה לפני שהוכיח אותו אדם בעצמו, אבל אם רואה שטבעו הוא איש שאינו אחראי, ואפילו אם יבטיח לשפר מעשיו, לא יקיים הבטחתו, אין צריך להוכיח אותו תחילה, (כמבואר מתוך דברי הח"ח הל' רכילות כלל ט' באר מים חיים אות י"ד).

(על פי ספר שו"ת לחפץ בחיים ח"א סי' ל')

לחקור אחרי עובדים שלו אצל אחד מפועליו

שאלה: מנהל מפעל שנראה לו, שאחד מפועליו מסית את שאר העובדים נגדו, האם מותר לו לילך בצינעא, לחקור אצל כמה עובדים שיספרו מעשיו של אותו עובד?

תשובה: יש ללמוד מדברי הח"ח (הל' רכילות כלל ה' סעיף ג') שדבר זה מותר, שהרי כתב שם הח"ח, שאפילו לא שמע עדין שום דבר, מ"מ, אם ראה עליו מילתא דתמיה המביא לידי חשש על חבירו, ואפילו לא הוי בגדר של דברים הניכרים, מותר לו לדרוש הענין אצל אחרים, ואע"פ שיתכן שיספרו לו דברי גנאי, משום שזה מיקרי תועלת להציל עצמו מן ההיזק.

להגיד למשכיר חסרונות של שאר הפועלים

שאלה: הנני עוזב מקום העבודה שלי, ומחר עלי להפגש עם המשכיר שלי, וכמדומני שהוא ישאול אותי אודות שאר הפועלים במקום העבודה, האם עלי להגיד לו האמת, שיש פועלים אחרים שמבטלים זמנם או שהם מצערים שאר הפועלים?

תשובה: כבר כתבנו, שכשרואה פועל שמתרפה במלאכתו דרך קבע יותר מן המקובל, ודאי שזהו מצוה לספר למשכיר, משום שזהו בגדר של לא תעמוד על דם רעך, וא"כ באמת הי' עליך חיוב לספר גם קודם שהמשכיר שואל אותך.

אמנם, מה שיש לברר הוא, אם יש מקודם להוכיח הפועל בעצמו, ולענין זה, אם משער שדבריו יועילו על ידי תוכחה בינו לביןך, תעשה כן, שהרי זהו מהלכות לשון הרע שמותר רק באי אפשר בענין אחר, ולכך אין לו לספר למשכיר לפני שהוכיח אותו בעצמו, אבל אם רואה שטבעו של הפועל הוא שאינו איש אחראי, ואפילו אם יבטיח לשפר מעשיו לא יקיים הבטחתו, אין צריך להוכיח אותו תחילה, (כמבואר מתוך דברי הח"ח הל' רכילות כלל ט' באר מים חיים אות י"ד).

ואפילו באופנים שמספר הדבר למשכיר, קודם כל, חשוב לעצמך האם יש לאותם פועלים מעלות, שהרי ברוב המקרים אע"פ שיש להם חסרונות, מכל מקום, גם יש להם מעלות חשובות שיש להגיד ג"כ להמשכיר, ואולי כדאי להמשכיר להניחם או להשתדל יותר עמהם בשביל מעלתם, ואולי יש

עמהם עם עוד תנאים מסויימים, ואז לא יארע לו תקלה, או יתכן שלפי צורך שלו כדאי הוא לו, או דילמא, בכלל אין לו קפידות ממה שאתה רואה בהם. גם בלא זה, אף שיש לך רשות להודיעו לתועלת להצילו מההפסד, מכל מקום, אין לך רשות לגרום שיסתכל עליהם כאנשים גרוע יותר מן הנצרך לפי הענין. ומכל הלין טעמי, קודם כל צריכים לתארו כאדם חשוב [לפי חשיבותו] ורק אחרי זה להגיע לחסרונות הנצרכים לו.

גם צריך ליזהר שלא יגרום לפועלים הפסד יותר מן הראוי להם. למשל, אף אם ברור לך שהפועלים אינם מאומנים לעשות מלאכות שהם עוסקים בו, אבל יתכן שהם ראויים לעשות פעולות אחרות תוך המפעל, אסור לגרום להם להפסיד לגמרי מקום עבודה.

ואם הם נשכרים באופן שהבעל הבית אסור מן הדין לפוטרום באמצע התקופה על אף שישמע דברין, והוא יפטור אותם שלא כדין, אז נחשב ללה"ר גמורה. ועוד צריך לשקול אם החסרונות שראית הם objective or subjective ולהעביר המידע כמו שהוא, ולא יותר.

ועל הכל, גם צריך שתהא כוונתך לתועלת ולא מתוך שנאה להם.

לבקש ממשכיר שלא יקבל שוכר חדש

שאלה: הנני גר בבנין שיש בו דירות לכמה משפחות, והבעל דירה של אחד מהדירות הפנויות רוצה להושיב שמה שוכר שהוא רשע או איש חסר מידות טובות או יראת שמים, האם מותר לי לבקש מן המשכיר שלא ישכיר לו דירתו משום שמפריע לי ולכל שאר השכנים במקום?

תשובה: הנה, באופן שאותו אדם חשוד לעשות היזק של ממש, כגון שהוא בחזקת חובל או מזיק או גנב או שיעשה רעש בשעות מאוחרות בלילה, אזי מצינו בהלכה שהשכנים יכולים לעכב בדין על המשכיר מלקבל שוכר כזה כאן, ויכולים לחייבו חרם עד שיבטל מעשיו אפילו אחר שכבר עשוהו וכדאיתא בחו"מ (סי' קע"ה סעיף מ').

ואפילו אם האי שוכר שרוצה לבוא, הוא רק רע לשמים, ובגדר של שכן רע המוזכר בחז"ל, ג"כ יכולים לעכבו בדין מלקבל שוכר כזה, וכדאיתא בתשובות הגאונים מובא בכנה"ג, כמבואר בבאר היטב (חו"מ סי' קנ"ו סעק"ה), ועיין עוד בס' רוח חיים (לר' חיים פלאגי, חו"מ, קנ"ו אות ו'). ובס' דיני ממונות

(לר' עזרא בצרי, ח"ב עמ' שע"ב) הוסיף, שצריך לומר, דרק באופנים שידוע הוא והוחזק להיות שכן רע, אפשר לחייב כן, דאל"כ, אין להחזיק אדם מישראל בסתמא לשכן רע.

וכן מצינו בשו"ת תשב"ץ (חוט המשולש הטור הראשון סי' נ"ז) שיכול שכן לעכב על שכינו מלהביא לחצירו בית המטבחיים משום שאינו יכול לסבול ליצנות ושחוק הקצבים, דחשיב זה היזק גדול לת"ח, ובס' משפטי החושן (סי' קנ"ה הערות אות ל"ב) כתב שיש ללמוד מדבריו למי שיעשה בביתו או בחצירו שאר דברים האסורים שהנפש היפה סולדת מהם וגורם עי"ז סבל רוחני לשכינו.

אבל באופן שאינו חשוד להרע הרעה של ממש, וגם לא הוי בגדר שכן רע, אלא שעלול לגרום להם קצת אי-נוחיות, כגון שחסר לו מדות טובות או קצת יראת שמים, וכדומה, אז תלוי, שאם אותו אדם אפשר לו למצוא דירה אחרת, אז, כמו שהשוכר החדש יכול לבקש לשכור כאן, כמו כן שאר השוכרים במקום יכולים לבקש שלא יקבלוהו.

אבל באופן שאי אפשר לו למצוא מקום אחרת לגור, אז נמצא שהם מפסידים אותו הפסד של ממש, ואסור להם לגרום שלא יקבל הדירה, דהרי מכיון שמפסידים אותו הרי הוא בגדר איסור לשון הרע.

עוד יש לדעת, שאפילו בציורים שאין איסור בדבר, יש לו לאדם להתחשב הפסד של חבירו כנגד הפסד של עצמו, ואינו כדאי לדקדק ביותר בדברים כאלו, ונראה שיש לדמות זאת למה שמצינו בהלכות השבת אבידה (סי' רס"ד סעיף א') שאע"פ שמותר מעיקר הדין לפטור עצמו מהשבת אבידה בהרבה ציורים מפני הפסד עצמו, ואינו חייב להפסיד כי הוא זה בשביל אבידת חבירו, מ"מ, כל המקפיד על כך, מביא עצמו לידי כך, וסוף שיצטרך לבריות. וכעין זה מצאתי שכתב הגאון ר' רפאל מאיר ווילניגר (קובץ מרפא לשון ח"ח עמ' ר"ו), וז"ל, כלל גדול הוא בענין לה"ר לתועלת, שיש לשקול התועלת היוצאת מדיבורו כנגד הנזק היוצא למדובר, עכ"ל. והיינו, שאם אצלך זה כאב קל, ועל ידי דיבורך תגרום הרבה היזק למדובר, אינו ראוי להקל בזה.

לספר מה שראית יהודי שפגע ברכבו רכב אחר

שאלה: בעיני ראיתי יהודי שפגע ברכבו רכב שני של יהודי אחר, ושום אדם אחר לא ראה המעשה חוץ ממני, והנהג עזב המקום בלי להגיד לשום

אדם, וכבר הוכחתי את הנהג שישלם מה שהזיק, והוא מסרב ומתעקש לא לשלם בלי שום טענה ומענה, האם מותר לי להגיד מה שראיתי לבעל הרכב שהוזק?

תשובה: הנה המושכל ראשון היה שאסור להגיד הדברים לבעל הרכב, שהרי מכיון שהוא לא יכול להוציא ממנו בדין, מכיון דליכא שני עדים כשרים להעיד, והרי המזיק מצד עצמו מסרב מלשלם, א"כ אין בזה תועלת, והוי רק איסור של רכילות.

אמנם, למעשה, לענ"ד נראה, שיש ציורים שיש לו להגיד, ואברר דברי. ראשית, אם הרואה הזה הוא עד כשר הרי הניזק יכול ללכת עמו לבית דין, והבי"ד יחייבו המזיק לישבע שבועה דאורייתא להכחיש העד, ואע"פ שבזמנינו אין בי"ד משביעין אותו ממש, מ"מ, מתפשרין בין התובע ונתבע תחת השבועה, וא"כ הוי תועלת להגיד לו, ובלבד שאין חשש שהניזק יתפוס מעצמו על פיו בלי הליכה לבי"ד.

ואפי' אם המספר הזה הוא עד פסול, עדיין יש מקום לספר, דהנה, איתא בס' כסא משפט (מאת הגאון ר' יחיאל טאובר שליט"א, סי' קס"ה) שהניזק מותר למסרו למשטרה על פי עדות אחד אם הניזק מאמינו ונראה לו שהיא אמת, והם יחקרו אותו, ואם יודה ישלם, ואם ישאר בהכחשה, אז אסור לו ליקח תשלומים ממנו, דאע"פ שבדיניהם מחייבים הנתבע לשלם (על פי העדות של אחד), מכיון שלפי דינו אין עדות פחות משנים כשרים שמעידים לפני בי"ד, אסור לו לקבל הכסף. ואע"פ שאם המזיק לא יודה, נמצא שגרם אי-נעימות וביטול זמן להחשוד בחינם, שהרי הוצרך לבא לפניו ולטעון ולהכחישם, והטעם בזה, משום שלענין האי אי נעימות של הנתבע נראה דסגי בראי' של עד אחד, וכמו דנראה מדברי החכמת שלמה ריש סימן שמ"ח כעין זה, עיי"ש.

ועל פי הנ"ל, אם הרואה הזה משער שהניזק ישתדל להוציא ממון מן המזיק על פי דבריו, כפי מה שמותר לו לעשות ולא יותר, דהיינו שהוא יתבע מן המזיק, וישתדל להוציא ממנו על פי עיצתינו הנ"ל, וגם לא יקבל הכסף אם המזיק לבסוף לא יודה, אז, הרי זה בגדר תועלת, ואין בו משום לה"ר, ויש לו חיוב להגיד לו.

איסור גילוי סודות

לגלות סודות שנמסרו לו לאשתו

שאלה: חבר שלי הגיד לי סוד האם מותר לי לספר הסוד לאשתי, אם אני בטוח שהיא לא תגיד הדברים לשום אדם אחר?

תשובה: הנה שמעתי בשם הגאון מרן ר' יעקב קמנצקי זצ"ל, שיש לחלק בין הסודות, שיש סודות שמותר להגידם לאשתו, כשאין חשש שהיא תספרנה לאחרת, ויש סודות שאסורים. למשל, רופא אסור להגיד פרטים של החולים הבאים אליו, ואפילו לאשתו, ומאידיך גיסא, אם חבר הגיד לו שעומדים לגמור בעוד כמה ימים שידוך בשביל בנו, מן הסתם מותר לו להגיד זאת לאשתו.

ונראה הכלל בזה, שאם הוא מין סוד שמסתמא חבירו יודע שדרך בני אדם לספר דברים כאלו לבני ביתם, מותר לעשות כן, אבל אם הוא כל כך סוד שמסתמא חבירו אינו רוצה שיגיד אותו לשום אדם, אפילו אשתו, אין להגידו לה.

הסתכלות על מחשב של חבירו שלא ברשותו

שאלה: הנה יש לי דברים הניכרים שפועל שלי גונב ממני ממון ממקום העבודה, האם מותר לי להסתכל על הקומפיוטר שהוא עובד בו, שלא מדעתו, כדי לראות אם אמת הוא, או דילמא, אסור לעשות כן מצד איסור גניבת דעת?

תשובה: הנה, להסתכל בכתבים של חבירך שלא מדעתו, אין זה דין של גניבת דעת, אבל יתכן להיות איסור של גילוי סוד, שהרי איתא בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' רע"ו) שיש איסור לבקש ולחפש מסתריו של חבירו, שכמו שיש איסור לגלות סוד לאחרים, כן יש איסור לגלות סוד לעצמו. וגם יש איסור משום איסור קריאה במכתב של חבירך שיש על זה חרם דרבינו גרשום.

אמנם, מ"מ, כאשר שאלתי את הגאון ר' זלמן נחמ"י גאלדבערג זצ"ל בענין זה, השיב לי, שמכיון שיש לו דברים הניכרים שהלה גוזל ממנו, והרי אילו הי' זה ידוע לבי"ד היו הבי"ד יכולים לכפותו עד שיוודה, ובמקום שא"א לילך

לבי"ד, הרי הוא יכול לעשות זאת בעצמו, משום דעביד איניש דינא לנפשי' בכזה, ומה"ט מותר לו לראות כדי להציל עצמו מן ההפסד.

אם מותר לנשאל לספר השאלות ששאלו השואל

שאלה: האב של מדוברת שאלני איזה שאלות אודות חבר שלי לצורך שידוכים, וחבר שלי יודע מזה ושואל אותי מה היו השאלות, האם מותר לי להגיד מה היו השאלות?

תשובה: לפי הנראה, על פי רוב, מה ששאל ממך אודות חברך, היא בגדר סוד, ואסור לך לספר לו. אמנם, אם מתוך הדברים הכרת איזהשהו פרט שיש תועלת לחבירך להיות מכיר בו, מבלי להגיד לו עצם הדברים שהיו בינו לביןך, נראה שמותר, משום שלא גרע מאילו היית מכיר אותו היטב באופן אחרת. ולכן, אם למשל ראית מתוך הדברים שהוא איש מקפיד באופן שיכול להפריע מאוד תוך הנישואין, אפשר להגיד את זה, על פי כללי הדינים של תועלת.

איסור לא תשנא את אחיך

ציוהו אביו לשנוא את פלוני

שאלה: מי שאביו ציוהו לאמר, 'אל תדבר עם פלוני משום שהוא שונא שלי, ומלפני כמה שנים גרם לי הרבה צער,' האם עליו לשמוע לקול אביו, או דילמא, אדרבה אסור לו לשמוע לאביו, משום שלעשות כן הוי איסור לא תשנא?

תשובה: הנה, מי ששונא אחד מישראל עובר בלאו ועשה, וכדאיתא ברמב"ם ספר המצוות (ל"ת ש"ב), וז"ל, הזהיר משנוא קצתנו את קצתנו, והוא אמרו (ויקרא י"ז) "לא תשנא את אחיך בלבבך". ולשון ספרי לא אמרתי אלא שנאה שבלב. אמנם כשהראה לו השנאה והודיעו שהוא שונא אותו אינו עובר על זה הלאו אבל על (ויקרא י"ח) "לא תקום ולא תטור", ועובר על עשה והוא אמרו (ויקרא י"ח) "ואהבת לרעך כמוך", עכ"ל.

ושיעור השנאה שעובר עליו, הוא בדלא דיבר עמו שלשה ימים מתוך שנאה, וכדמצינו בס' חרדים (מצוות התלויות בלב פ"א ל"ת אות י"ט) דנקט, שלענין איסור שנאה הגדר הוא, כמו שמצינו בגמרא לענין כשרות דיינים, שהשיעור היא, כל שלא דיבר איתו שלשה ימים מחמת שנאתו אותו. (וכן לכאוי' מבואר מדברי התומים סי' ז' סעקי"ב, וכן מצינו דנקט להלכה הח"ח, בספרו אהבת ישראל פרק ב').

ואיתא בשו"ת הרא"ש (כלל ט"ו סי' ה') שאפילו אביו ציוהו שלא לדבר עם איזה אדם, אסור לו לשמוע לאביו, וכמו שמצינו בכל שאר עבירות שבתורה, שאין לשמוע לאביו לעבור על התורה. וז"ל, ששאלת על האב שציוה לבנו שלא ידבר עם יהודי אחד ולא ימחול לו מה שעשה עד זמן קצוב והבן חפץ להתפייס עמו אלא שחושש לצוואת אביו. דע שאסור לשנוא שום יהודי אם לא שיראהו עובר עבירה והאב שצוה לשנוא לו לאו כל כמיני' לצוותו לעבור על דברי תורה, שנא' אני ה' מוראי למעלה ממוראכם. ועוד לא היה האב בזה הדבר עושה מעשה עמך ואינו צריך לכבדו, עכ"ל. ודבריו הובאו להלכה בשו"ע הלכות כיבוד ואם (סימן ר"מ סעיף י"ד).

מאיך גיסא, אם ידוע לבן מדעת עצמו, שאותו אדם הוא בגדר רשע ושלא עשה תשובה (והיינו שעבר על עבירה ידועה, וגם ודאי שידוע חומר האיסור, ועבר עליו בזמן קרוב, וגם לא הוי ת"ח שאומרים עליו שודאי עשה תשובה), אז יש לבן

לשנוא חלק הרע של הרשע, שהרי יש לו לעשות כן גם בלא ציווי האב. והעיקר בזה, שציווי האב בענין כזה, אינו לא מוסיף ולא מגרע.

הגדרה של איסור שנאה

שאלה: יש לעיין מהו הדין בשנים שיש להם סכסוך זה עם זה, אמנם אינה שנאה גמורה, אבל מתרחקים זה מזה ואינם רוצים להפגש יחד, ובלשון בני אדם נקרא ענין זה "שאינו שוה בשוה עמו", האם עוברים באיסור לא תשנא?

תשובה: הנה, אין לומר שאין בו איסור מחמת שחבירו שונא אותו ג"כ, שהרי מפורש בתוס' (פסחים דף קיז:): שאין היתר מחמת זה. אמנם, מצינו שהח"ח בס' אהבת ישראל (פרק ב') נקט לאיסור בכה"ג, ומאידך, בשו"ת דברי יציב (אה"ע סי' מ"ט) למד מדברי הרמב"ם ומדייק מהש"ס שאין איסור בזה. וכן נקט להלכה בס' משפטי השלום (עמ' יט-כ) שאין איסור בזה. ולמעשה צ"ע, שהרי יש בזה חשש איסור דאורייתא.

איסור לא תקום

הגדרה של איסור לא תקום

שאלה: האם מותר לי למנוע מללכת לחתונה של שכן שלי, מכיון שהוא לא הגיע לחתונה שסידרתי לפני כמה זמן?

תשובה: הנה יש איסור דאורייתא שלא לנקום, דהיינו שאסור למנוע מחבירך טובה שהינך חייב לו, בגלל שהוא מנע ממך טובה. אמנם, מ"מ, מצינו בפוסקים שכתבו שאין אדם עובר נקמה באופנים כאלו שרק ממודד הקורבה שביניהם, ולא בא מצד שנאה, וכמו שכתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תתל"ב) שאם ראובן הזמין את שמעון חבירו לחתונה ולא בא, אז, מותר לראובן לסרב משום כן מללכת לחתונה של שמעון, וכתב שם, שאין בזה איסור נקימה ונטירה, משום שרק מודד בזה ההיכר שביניהם, ואינו מתרעם עליו כלל, ובלבו אין לו שום טענות, ואין זה מכח שנאה לענוש את חבירו, ולכן אין בזה איסור כלל.

האיסור שלא לקלל

הגדרה של איסור קללה

שאלה: האם יש איסור לומר "יהי רצון שלא יהא לפלוני הצלחה", או "יהי רצון שפלוני יענש", וכדומה?

תשובה: ודאי שדברים כאלו אסורים לאמרם, והוי איסור חמור מאוד, שהרי נצטוינו בתורה שלא לקלל אחד מישראל, וביאר הרמב"ם (ספה"מ, לאו שי"ז) וז"ל, הזהירנו מלקלל איש איזה שיהיה מישראל. והוא אמרו (ויקרא יט-יד) "לא תקלל חרש", ... וכן בעלי הקבלה הביאו ראיה על איסור קללת כל איש מישראל מאמרו (ויקרא יט-יד) "לא תקלל חרש". ולשון ספרא אין לי אלא חרש מנין לרבות כל אדם תלמוד לומר (שמות כב-כז) "ונשיא בעמך לא תאור" אם כן למה נאמר "חרש" מה חרש מיוחד בחיים יצא המת שאינו בחיים ... וכל מה שאמרנו בתנאי שיקלל בשם, וכן כשקלל עצמו לוקה. הנה כבר התבאר שמי שקלל חבירו בשם עובר בלאו אחד והוא לא תקלל חרש. ומי שקלל הדיין עובר בשני לאוין ולוקה שתיים, ומי שקלל נשיא לוקה שלש..., עכ"ל. הרי שמבואר ברמב"ם שכל מי שקילל אחד מישראל בשם עובר בלאו, והאיסור לקלל היינו כמו להתפלל שיבא קלקול לחבירו, והוא היפך ענין הברכה.

ומכח איסור זה, כתבו התומים (אורים כ"ז, ב), והנתי"מ (כ"ז, ב), שהאומרים "גא"ט זאל איהם שטראפין" [פי' ה' יעניש אותן], או שאומרים "גא"ט זאל איהם שלאגין" [פי' ה' יכה אותן] שעוברים על לאו דאו'. ומתוך דברי החזו"א (סנהדרין סי' כ' אות י') מבואר שאפי' האומר "יהי רצון שפלוני יענש" חשיב נמי כקללה בשם [כיון שמובן שכוונתו להשם - ביאור של הגר"ח קניבסקי זצ"ל, מובא בס' משפטי צדק סי' כ"ז ציון המשפט אות ז'] אמנם עיין במאירי (מס' שבועות דף ל"ה) ומהר"ם שיק (על המצוות מצוה מ"ט) שלכאו' מבואר מדבריהם, שבכה"ג שהבאנו (עפ"י החזו"א), שאינו עובר.

ואפילו אינו מזכיר שם השם תוך קללתו הוי עבירה, שאע"פ שאינו עובר הלאו בדלא הזכיר שם השם, מ"מ, איסור מיהא הוי כמבואר בשו"ע (חו"מ סי' כ"ז סעיף ב').

ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' שני"ג) כתב שג"כ אסור לומר "יתן הקב"ה שלא תהא לו הצלחה או מזל."

ומצינו בס' כף החיים, להגר"ח פלאג"י (סי' א' ס"ט), שיש איסור אפי' לקלל כליו ומלבושיו של עצמו או של אחרים, כגון לאמור "ילכו לאבדון", והביא מקור לדבר מהזהר הק'. אמנם נראה לענ"ד, שלענין כליו ומלבושיו, אין בו משום איסור דאוי, ואולי הוי רק איסור דרבנן, או רק דבר שאינו ראוי. ועל כל פנים יש לדעת, שיש להרחיק מאוד מדיבורים כאלו.

ענינים שונים

לספר דברים שחבר שלי מקפיד שלא אספר

שאלה: חבר שלי מקפיד מאוד שלא אגיד שהוא לומד בישיבה פלונית או שקומה שלו היא "2'6", האם יש איסור עלי להגיד דברים הללו באופן שבלאו דברי הם כבר מפורסמים?

תשובה: האדם אינו בעלים על אחרים, ואינו יכול לאסור עליהם מלהגיד דברים שאין בהם שום איסור, והרי דברים הללו שהם ידועים ואין בהם גנאי ואינו אומרם כדי לגנות חבירו, אין בו משום דיבורים אסורים. ומ"מ, אם לפי הנראה הדבר גורם לו איזה צער, (אע"פ שעליו התביעה לתקן עצמו שלא יצטער מדברים כאלו) הרי יתכן שמ"מ היא בכלל מצות ואהבת לרעך כמוך, שלא לעשות דבר שחבירך מקפיד עליו.

לברר אודות אנשים הרשומים ברשימה resume שלו

שאלה: חושש אני, שיש מישהו על רשימה שלי [resume] שאומר/ת עלי דברי גנאי, האם מותר לי לשלוח חבר להתקשר עם כל הרשומים ברשימה כדי לדעת אם יש מישהו שבאמת אומר עלי גנאי, כדי שאוכל לסלקו מן הרשימה מכאן ולהבא?

תשובה: הנה ודאי שדבר כזה היא תועלת גדולה, אמנם, מ"מ, צריך לזיהר שלא יבא לידי רכילות, אם החבר יגיד לך שמישהו אומר עליך דברי גנאי. ועיצה אחד יש, אם החבר יגיד לך לסלק שלשה מן הרשימה, משום שאחד מהם אומר דברים שגורם לאחרים לסרב השידוך, ומכיון שהשומע יסתפק בין שלשתו, לכן לא יתרעם על שום אחד מהם. אמנם, לא מועיל זה לכל האופנים, משום שלפעמים, אדרבה יתרעם קצת על כולם מספק, והכל לפי הענין. גם חשוב מאוד, להקפיד שהחבר לא יגיד לך הדברים שהם באמת אומרים עליך, כדי שלא תבוא לידי כעס על המספר.

ואם באמת בטוח לכם שהדברים לא יעוררו שום טינא בלב, משום שתדון אותו לכף זכות, יתכן שאין איסור כלל.

להגזים בשבח של המדובר

שאלה: מישהו שואל אותי אודות חבר שלי, האם מותר לי להפליג ולהגזים בשבחו יותר ממה שיש בו באמת?

תשובה: הנה מחד גיסא מצינו בס' קובץ הערות (דוגמאות לביאורי אגדות, סוף סי' ח') שהמגדיל מדריגת חברו יותר מכפי שהיא באמת, הוי נמי לה"ר, משום שגורם היזק בדיבורו של שקר, שהרי אם, למשל, יפליג בשבחו של אחד יתכן שישדכו עימו בטעות. הרי, שיתכן להיות איסור לה"ר ע"י הפלגת שבחים על חברו.

מאידך גיסא, בני אדם רגילים להגזים קצת, ובפרט לעניני שידוכים, רואים שנטיית בני אדם הוא לשבח ולפאר אותו מעבר למה שהוא באמת, כדי שיצא עליו שם של 'מבוקש', ויזכה לזיווג הטוב ביותר. דבר זה אינו סוד, וכפי שהוא ידוע לנשאל, כך הוא ידוע לשואל. לפיכך, השואל מקבל תשובתו של הנשאל עם יותר מקורטוב של ספקנות וחשד. מסתבר לו לשואל שהנשאל עונה לו כנהוג, ומעוניין להעלות את יוקרתו של המדובר בעיניו, ולכן דבריו מתקבלים בהסתייגות - שהמעלות שהוזכרו הן לא עד כדי כך מיוחדות, ושהחסרונות לא כל כך קטנים, ובצורה זאת מבין כל אחד את שפת רעהו, ואין כאן הטעיה.

ואדרבה, אם לא ישתמש בגוזמאות הנפוצה ויאמר רק דברים כהוייתם, וידייק בתיאור המעלות והחסרונות, השואל שאינו מכיר את ההנהגה המיוחדת של הנשאל, יקבל דבריו כמשמעותם, ותצטייר אצלו תמונה מעוותת של המדובר. ועל כן, יש צורך גדול להשיב בענינים אלו כשיטה המקובל.

הצעת שידוך שיש בו חסרון

שאלה: הנני רוצה להציע שידוך לשכני בעבור בנו, והנני מכיר שיש למדוברת חסרון, האם עלי להגיד את החסרון כשאני מציע את השידוך?

תשובה: הנה הח"ח (ציורים אות ג') כתב שיש איסור דאורייתא של לפני עיור ליעץ חברו ליקח שידוך שיש בו שום חסרון. וז"ל: ודע עוד, דמאד צריך לזהר שלא ליעץ לראובן, שישתתף עם שמעון, אם הוא יודע שום רעותא, שיוכל להיות על ידי שתפותם, כגון מפני עניותו, וכל שכן אם איננו איש נאמן כל כך. והוא הדין לענין שדוך או אומן וכהאי גוונא. דאפלו

באופנים, שאסור לילך ולהרגיל על שמעון, כגון לילך ולספר עליו לפני ראובן שאיננו תקיף במעמדו וכנ"ל. וכהאי גונא בשדוך ובאומן, כל אחד לפי ענינו, היינו, דוקא לילך ולהרע לו, אסור בכמה גוני מטעם רכילות. אבל להיפך, דהיינו, להרע לראובן וליעץ אותו, שיעשה שתפות עמו, או שישתדך עמו, וכהאי גונא, אם הוא יודע בעצמו, שאלו היה הדבר הזה נוגע לו, כגון, שהוא היה צריך לענינים ההם, היה מתרחק מאנשים האלו, אסור גמור הוא ליעץ את חברו בזה, דזה הוא בכלל 'לפני עור לא תתן מכשול', שאמרו חז"ל, שלא ליתן לו עצה שאינה הוגנת לו. ויש אנשים, שנכשלין בענין זה מפני נגיעתם, והוא עון פלילי, כי חמוד ממון מעבירים על לאו דאוריתא, עכ"ל.

והנה, על פי דבריו המושכל ראשון היה נראה, לומר שאסור להציע שום שידוך שהנך מכיר שיש שם שום ריעותא בלי לגלות הריעותא ביחד עם ההצעה.

אמנם, לפי האמת, נראה, שעל פי רוב אינו כן, וקודם לכל יש לבאר שיש שני סוגים של הצעות שידוך ולשניהם יש טעם מיוחד למה אינו שייך האיסור של לפני עיור.

סוג אחד היא כהשדכן אינו מכיר כל כך שני הצדדים, ורק על פי ידיעתו הוא מציע, שיתכן, שהיא שידוך הגון, ובכה"ג, לא שייך כלל האיסור, שהרי כוונת הח"ת, במה שכתב שעיצה כזה הריהו בגדר לפני עיור, היינו רק אם מייעץ אותו שזהו שידוך טוב בשבילו, ולכן מיקרי עיצה רעה אם יש בו אפילו חסרון כלשהו, אבל אם ההצעה היא לומר, שלפי הבנתי יתכן שזהו שידוך הגון בשבילך, ולפי דעת השדכן הצעה זו, יתכן להיות, באמת, לטובתם לקחת שידוך כזה, אין זה עיצה רעה אלא עיצה טובה.

וסוג השני, היא כשמכיר היטב שני הצדדים, ובכה"ג נראה לחלק, דהיינו, אם הוא רק מציע השידוך בלי לעודד חבריו שהוא שידוך טוב בשבילו, הרי הוא כסתם שדכן הנ"ל, ואין בו שום חשש, כיון שמובן שכונתו שהם יעיינו בהשידוך, ואינו תלוי בו.

אבל, אם הוא אינו רק מציע השידוך, אלא שגם מעודד אותם, מצד שהם חבירים, ויש להאמין אותו, וכדומה, ובכה"ג השדכן הוי יותר יועץ, ובזה, יש לחלק, דהיינו, אם החסרון הוא דבר מועט, שאף עם אותו חסרון לדעת השדכן הוא שידוך טוב לחבירו, בזה לית לן בה, שהרי כל שידוך יש בו איזה חסרון, ומ"מ הוא שידוך ראוי, מחמת המעלות שבו. והגע בעצמך, האם שייך

שתמצא מי שאין לו חסרונות, ועם כל זאת, אינו בנמצא כלל שהשדכן אומר "אבל דע שיש לה חסרונות אלו ואלו וכו'", ואע"פ שלא ראינו אינו ראה גמורה, אבל הביאור הפשוט היא שכל כוונת השדכנים היא להציע הצד הטוב שבו ולהניח להורים לבדוק אם נמצא במדוברת המעלות והחסרונות המתאימים לבנם.

אבל אם הוא חסרון גדול [significant] שיש מקום לומר שאינו שידוך הראוי לחבירו, בזה נראה שאסור להציע השידוך בלי לגלות החסרון.

ואם כוונת השדכן רק לטובת עצמו, כגון לקבל על ידו כסף, או טובת קרובו, כגון שהמדוברת היא קרובתו, וידוע לו שאין זה הכי טוב בשבילם לקחת שידוך כזה, אז ודאי הוי לפני עיור, ונראה, שבכה"ג, אפילו אומר להם תבדוק בעצמכם, מכיון שדעתו להטעותם בדבר שאינו טובתם, עובר על לפני עיור.

כמה זמן ראוי לכל אדם להתעסק בעניני והלכות של לה"ר

שאלה: כמה זמן ראוי לאדם לקבוע בכל שבוע לעיין וללמוד הל' לשון הרע?

תשובה: הנה מצינו שאפילו בשאר דיני התורה, אם עדיין אינו בקי בהלכה, מחוייב הוא ללמוד כל רגע ולהתפרנס רק בצמצום עד שיהא בקי לכל הפחות בדרגא שידע מה לשאול לרב המורה, וכדמצינו בשו"ת שלמת חיים (מהדורת שנת תשס"ז, הל' ת"ת סי' צ"ב) שכתב, שאפילו להדיעות שאין חיוב ללמוד כל רגע, הא מיהת, מי שעדיין אינו בקי בדיני התורה הנצרכים אינו רשאי לפטור עצמו מללמוד כל רגע חוץ מהזמן הנצרך לו ממש כדי פרנסה בצמצום. ואם כן כל שכן לענין איסור לשון הרע שהיא אחד מהאיסורים החמורים. וכעין זה מצינו שכתב הגאון ר' שמואל הומינר זצ"ל, בספרו עקרי דינים, וז"ל, צריך כל איש ישראל שיהיה לו בביתו ספר חפץ חיים ושמירת הלשון ויצמצם מעיסתו כדי לקנותם, כי מבלעדיהם לא יפתח איש הישראלי את פיו לדבר ולא יטה אזנו לשמוע כדי שלא ישל באיסורי תורה, ח"ו, עכ"ל.

והנה בספר שמירת הלשון מצינו שינוי לשונות לענין עצתו כמה זמן יעסוק כל אדם בלימוד הלכות אלו, שבמקום אחד (בהקדמתו לס' שמירת הלשון) כתב מתחלה יראה להיות בקי בכל פרטי הדינים של שמירת הלשון ולחזר אותם היטב היטב, עד שיהיה בקי בהם, כדי שידע איזה דבור יפל תחת סוג

השמירה .... ואחר כך אפלו אם רק יקבע איזה זמן מיוחד לזה בכל שבוע ושבוע, גם כן יועיל לזה הרבה.

ובמקום אחר (ס' זכור למרים, פרק כ"ה) כתב שיש ללמוד שלשה פעמים בשבוע כשיעור בערך חצי שעה בכל פעם.

ובדור שלפנינו הגאון ר' יהודה זאב סג"ל זצ"ל, הראש ישיבה ד'מנטשסטור, זירז כל מיודעיו ללמוד שני הלכות של לה"ר בכל יום, וגם הבטיח הצלחה וברכה לכל מי שיעשה כן, ועל פי דבריו נראה ששיעור זה הוא השיעור היותר נכון, לבני דורינו.

נספח

בענין שהעשרה הרוגי מלכות היה בעבור חטא מכירת יוסף

[א] הנה כתב רבינו בחיי (פרשת ויחי, פרק נ', פסוק י"ז) וז"ל, והנה אחיו בקשו ממנו מחילה, ולא באר הכתוב שמחל להם, וכבר בארו רז"ל שכל מי שחטא לחברו ועשה תשובה אינו נמחל לעולם עד שירצה את חברו, ואע"פ שהזכיר הכתוב וינחם אותם וידבר על לבם שנראה בזה שהיה להם רצוי מיוסף מכל מקום לא ראינו שיזכיר הכתוב מחילה ביוסף ולא שיודה להם שישא פשעם וחטאתם ואם כן מתו בענשם בלא מחילת יוסף ואי אפשר להתכפר עונם רק במחילתו ועל כן הוצרך העונש להיותו כמוס וחתום להפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלכות. וקרוב אני לומר שיש מזה רמז בכתוב ממה שנכפל הלשון ועשה בזה שני חלקים פשע אחיך וחטאתם פשע עבדי אלהי אביך, והיה ראוי הכתוב לומר ועתה שא נא לפשעם. אבל כיון הכתוב לרמוז אם תשא פשע אחיך וחטאתם יהיה פשע עבדי אלהי אביך נמחל, עכ"ל.

והנה, לכאן משמע מדבריו, שבא לבאר שהטעם שנענשו עשרה הרוגי מלכות בשביל חטא מכירת יוסף היה משום שיוסף לא אמר בפיו שמוחל אותם, ואע"פ שמחל אותם בליבו, מ"מ, מחילה בלב בלא דיבור לא מספיק, וממילא נשאר החטא בין אדם לחבירו, וכל שלא מחל הנפגע, אין לו כפרה מחטא בין אדם למקום, ולכך היה החטא שמור לדורות.

והנה, לפי הפשטות דברי רבינו בחיי מתאימים רק עם דעת הקצו"ה (סי' י"ב סעק"א) ונתיה"מ (סי' י"ב סעק"ה) שסבירא להו דלא מהני מחילה בלב על חוב ממון, אבל לדעת מהרש"ל המובא שם שסובר שמועיל מחילה על חוב בלב, כמו כן לכאן יסבור שמועיל מחילה על צערו על ידי מחילה בלב, כן נראה לענ"ד.

ואם כנים אנו בזה, יש לעיין למה היה חטא מכירת יוסף שמור לדורות, לדעת המהרש"ל ודעימי'.

[ב] עיין בספר נפש חיים (מר' חיים פלאגי, מערכת עין) שהביא תירוץ אחר מדברי ס' פני דוד (פ' בשלח), שכתב, דהגם שיוסף הצדיק מחל את אחיו, אכתי פש חלק גבוה, כמו שכתב בס' חסידים (סי' תקע"ג) דאב שמחל כבודו אף שכבודו מחול, מ"מ, הוא נענש בדיני שמים, ע"כ. ושוב הביא ראי' לזה

מדברי הרמב"ם שכתב (הל' סנהדרין פרק כ"ו הלכה ו') שאע"פ שמחל המקולל, מ"מ, מלקין את המקלל שכבר חטא ונתחייב.

ונראה בביאור דבריו, דכל מקום שנקבע עונש על חטא בין אדם לחבירו, לא מועיל מחילה מן הנפגע אחרי שחטא כבר.

אמנם לכאורה תמוה, שהרי הכי איתא בסמ"ע (סי' כ"ז סעק"י) ובמיימוני ובטור משמע להדיא דלא אמרו רז"ל כן כי אם אמקלל לכל אדם ומשום שכבר נתחייב בלאו מן התורה בשעה שקללו ואין בידו דהמקלל למחלו אבל אחירופו וזלזלו דכל אדם מהני מחילה דומי למי שנתחייב נידוי על שהפקיר בב"ד דמהני מחילה וכדמסיק המחבר לכתוב כן כאן, עכ"ל. הרי שהסמ"ע סבירא לי', שיש לדייק מן הרמב"ם, שרק כשעבר על לאו שנצטוו בו והעונש מפורש, לא מועיל מחילה מן הנפגע, אבל בלאו הכי, מהני מחילה, והכא שעדיין לא נצטוו באיסור של גונב נפשות, ועכ"פ לא ניתנה עדיין עונש זה, וא"כ למה לא יועיל מחילה.

ונלענ"ד, שאפשר לבאר שלא היה יכול יוסף למחול, משום שכשם שאין אדם רשאי לחבול בעצמו, משום שאין גופו ברשותו לעשות בו מה שירצה, אלא של הקב"ה היא, כן אסור לצער את עצמו או להרשות אחר לצער עצמו, וכשם שאסור לו לעשות כן, או להרשות אחר לעשות כן, כמו כן אינו מועיל מחילה אחרי שכבר נעשתה. וכעין זה מצינו בדברי האגרות משה (או"ח ח"ג סי' ע"ח) וז"ל, דאם גם מתחילה קודם שקלל אינו יכול ליתן רשות ולמחול שלא ילקוהו למה הוצרך הרמב"ם לומר בטעם שאינו יכול למחול לפוטרו ממלקות אחר שקלל מטעם שכבר חטא ונתחייב הא גם קודם שחטא אינו יכול למחול וכו', עכ"ל.

[אמנם ענין זה, אם מותר לאדם לבייש עצמו או לצער עצמו, הוא מח' הראשונים שנחלקו איך לבאר מסקנת הגמ', דהנה איתא במס' ב"ק (דף צא.) אמר רבא לא קשיא כאן בחבלה כאן בבושת (דהיינו אע"פ שאין אדם רשאי לחבול בעצמו, מותר הוא לבייש את עצמו), והמאירי שם במס' ב"ק למד שחילוק זה של רבא, קאי גם למסקנא, אמנם, בתוס' (שם ע"ב ד"ה אלא תנאי) מבואר דסברי, שלמסקנת הגמ' אין חילוק בין בושת וחבלה, ובשניהם, אסור לו לאדם לעשותו לעצמו, ויותר מפורש כן, ביים של שלמה שם (פ"ח סי' נ"ט). וביים של שלמה (שם) מבואר, דנקט כן להלכה למעשה, ומבואר בדבריו, שאפי' בשביל צורך ממון אסור לבייש את עצמו. ובשו"ע הרב (נזקי גוף והנפש סעיף ד') נמי נקט כן, שלהלכה אסור לאדם לבייש את עצמו, אלא,

שמדבריו (קו"א שם) משמע שנוטה לומר שלצורך ממון מותר לו לבייש את עצמו. וכן ראיתי מובא בשם הגאון ריש"א זצ"ל שאמר להלכה שצערא דגופא לא ניתן למחילה.]

ועל פי הנ"ל, יתכן לומר, דאיה"נ אין זה דומה למקלל שכבר קילל וחייב עליו מלקות, דהתם לא מהני מחילה מחמת שכבר נקצב עליו עונש, אמנם, בהא מיהת שוה היא, שגם צערא דגופא הוא מן הדברים שלא מועיל בו מחילה על הפגע שעשה על חברו, מחמת חלקו של הקב"ה שיש בו, וכמו דלא מהני מחילה לענין קלה אחר שנתקלל לפוטרו ממלקות.

אמנם הא מיהת, שאפילו נימא שמחילה אינו מועיל לא מעיקרא ולא בסוף על צערא דגופא, מ"מ חייב המחבל לבקש מחילה מן הנפגע וכדאיתא במס' ב"ק דף צב. שאע"פ ששילם החובל לנחבל עדין צריך לבקש ממנו מחילה, וצריך לומר שאע"פ שאין גופו ברשותו למחול בכדי שיהא כדבר המותר או שיהא נפטר מן העונש על ידי מחילה, אבל עכ"פ למעשה הוא היה נפגע ממנו וצריך לבקש ממנו מחילה על החלק שהוא שלו, חוץ ממה שנתחייב לשמים, ואם לא יבקש ממנו מחילה, יענש עוד לשמים על החלק של בין אדם לחברו במה שלא קיבל ממנו מחילה.

עוד יתכן לומר, שכוונתו פשוטה, שהשבטים לא הצליחו לשוב בתשובה שלימה הראוי להם לפי דרגתם הנעלה, בחלק העון שבין אדם למקום, ואיה"נ קיבלו מחילה גמורה מאת יוסף. והיינו, שכל חטא בין אדם לחברו, הוי נמי חטא בין אדם למקום, וצריך תשובה ככל דיני תשובה, וזה לא עשו בשלימות. וכעין זה איתא בחיד"א (ספר ברית עולם סי' י"א) שאע"פ שקבלו מחילה גמורה מיוסף הצדיק, מכל מקום מאחר ומשפחת צאצאיו של אברהם אבינו היתה ידועה ומפורסמת בצידקותה וביושר לבבה, היתה זאת חילול ה' גדול שאנשים כאלו יעשו ככה לאחיהם, ועל זה נענשו.

ג] עוד תירץ שם, דעל הצער שציערו ליעקב אביהם הוא מה שנענשו, שהרי מעולם לא גילו עונם ליעקב אבינו, ולכן לא ביקשו ממנו מחילה, ונמצא שלא קיבלו מחילה מאת יעקב אביהם על זה, ולכן עון זה שמור לדורות.

וידידי ר' משה יוסף רובעל שליט"א הוסיף, שתירוץ זה מתאים מאוד עם מה שביארו קצת מפרשים, שהעשירי של העשרה הרוגי מלכות הוא כנגד הקב"ה. והיינו, שהרבה מפרשים (רבינו בחיי, ריקאנטי, מגיד מישרים, של"ה, ועוד) טרחו לבאר למה נענשו עשרה הרוגי מלכות, הלא ראובן לא היה שותף

במכירת יוסף, וגם מה שלא גילה ראובן את הדבר ליעקב אביהם היה מפני החרם, וא"כ חסר אחד מן החשבון, וא"כ מדוע נגזרה גזירה על עשרה תנאים. והשל"ה הקדוש (צאן יוסף, אות ז') כתב, שקיבל בענין זה סוד, שבאמת לא היו בעשרה הרוגי מלכות אלא תשעה מגולגלים, כי ראובן לא חטא, וכן יוסף ובנימין. והטעם שהיו עשרה, הוא משום שהם שיתפו השכינה עמם כשעשו החרם, וכביכול היתה השכינה עוזרת במעשה הזה. ונשמת ר' עקיבא סבלה במקום השכינה, כביכול, ולכן נאמר עליו יצאה נשמתו באחד, והיינו בשביל האחד.

והנה, אם הגזירה היה מחמת מה שעשו ליוסף, קשה להבין מהו הקשר במה שנשתתף הקב"ה לחרם, אבל אי נימא, שהעיקר בא מחמת צערו של יעקב, ניחא, שבזה השתתף השכינה נמי.

שוב מצאתי עוד תירוץ שמתאים מאוד בזה נמי, דהנה רבינו בחיי (לח;א) ביאר, בתירוץ אחד, שבאמת ראובן לא נתבע על המכירה, אבל ראובן נתבע על חטא בלהה, ועיין בספר משיבת נפש שהקשה על דבריו שהרי במדרש מפורש שסיבת מיתתם של עשרה הרוגי מלכות היתה בשביל מכירת יוסף, ואיך אפשר לומר שמיתת אחד מהם היה בשביל חטא מעשה בלהה.

ובס' משנת חיים (סי' קי"ז) תירץ, שבמכירת יוסף היה תביעה על שלא התחשבו בצערו של יעקב, וחסרון זה נבע ממעשהו של ראובן שבלבל את יצועי אביו ולא חשש לכבודו של אביו. ונמצא שמעשהו של ראובן גרם למכירת יוסף, ולכן נחשב שהוא היה במכירתו. ועל פי מה שהבאנו לעיל מר' חיים פלאג'י, שהעיקר עונש של עשרה הרוגי מלכות היה עונש על מה שחטאו כנגד יעקב, דאילו מה שחטאו כנגד יוסף כבר קיבלו מחילה, מתיישרים דבריו מאוד.

ד] האמת הוא שזה גופא מה שנקטו כל הני מפרשים שיוסף באמת מחל לאחיו, כן מציינו שנקט נמי המדרש (ילקוט תהלים י'), אמנם, האוה"ח הק' (ג, י"ט) כתב שיוסף לא מחל את אחיו, רק השיב להם שאלקים שופט הוא, והוא עצמו לא יקום ולא יטור, והטעם שלא מחלם יוסף, ביאר, שאפשר משום שאצל בני נח אין הדבר תלוי במחילתם.

עוד ראיתי בספר אחד (שכחתי מקומו) שיש כמה דרגות במחילה, ויש כותבים שיש ג' דרגות במחילה, א' מחילה שמוחל להשני רק בכדי שהשני לא יענש, ב' שמוחל להשני באופן שאין לו שנאה בלבו כלפי השני, וג' שמוחל להשני

באופן שהשני נעשה מרוצה וחביב לפניו כקודם החטא. ואיה"נ יוסף מחל את אחיו בדרגא של "בכדי שלא יענשו" אבל זה לא היה מספיק בכדי שלא יצטרכו לכפרה. וטעמו של יוסף היה משום שלא מחל אותם רק כפי הדרגא שהם הכניעו לפניו, וכשם שהם לא הכניעו לפניו רק כדי שלא יענשו ממנו, כך הוא לא מחל אותם רק כפי הגדר הזה.

וכעין זה איתא בספר המנהגות לר' אשר מלוניל (דף כא עמוד א): שכתב שצריך כל אדם לפייס את חבירו אחר שחבירו מחל לו עד כדי שיתפלל לפני הבורא שימחול לחבירו, וכמו שציוה הקב"ה שיפייס אבימלך את אברהם אבינו, וכתב ששמע שעל זה נענשו ישראל על מכירת יוסף על שלא התפלל יוסף בעבורם שימחול להם הקב"ה.

ה] הנה הכי איתא בילקוט שמעוני (פ' משפטים סי' שמ"ט) וז"ל אם ענה תענה אותו אחד עיני מרובה ואחד עיני מועט וכו' וכבר היו רשב"ג ור' ישמעאל יוצאין ליהרג א"ל ר' שמעון לר' ישמעאל רבי יצא לבי שאיני יודע על מה אני נהרג א"ל רבי ישמעאל מימיך לא בא אדם אצלך לדין או לשאלה ושהיתו עד שהיית גומר כוסך או שהיית נועל סנדלך או עד שהיית עטיפת טליתך ואמרה תורה אם ענה תענה אותו אחד עיני מרובה ואחד עיני מועט ובדבר הזה אמר לו נחמתי, עכ"ל. הרי שרשב"ג כשהיה יוצא ליהרג ע"י המלכות, ולהיות אחד מעשרה הרוגי מלכות, לא היה מבין למה הוא נענש, עד שניחמו ר' ישמעאל שנענש מחמת שגרם פעם עיני מועט למישהו.

אמנם, לפי הפשטות דברי המדרש תמוהים מאוד, שהרי מפורש בכמה מדרשים שר' ישמעאל עלה לרקיע, ושמע מגבריאל, ששמע מאחורי הפרגוד, שהעונש בא בעונש על עון מכירת יוסף, וא"כ מאי קא קשיא לי' לרשב"ג ומאי קמתרץ לי' ר' ישמעאל?

ויותר מפורש המעשה הזה במדרש אלה אזכרה, שר' ישמעאל ורשב"ג היו הזוג הראשון של עשרה הרוגי מלכות, ור' ישמעאל עלה לרקיע ושמע מגבריאל, ששמע מאחורי הפרגוד, שהעונש בא בעונש על עון מכירת יוסף, וז"ל המדרש, "... ענה ואמר להם, א"כ אתם חייבים מיתה. אמרו לו, אמור למה. אמר להם, על מכירת יוסף שמכרוהו אחיו, ואם הם היו בחיים הייתי דן אותם, ועתה שאינם בחיים אתם תשאו עון אבותיכם. אמרו לו, תן לנו זמן ג' ימים אם נמצא זכות על עצמנו מוטב, ואם לאו עשה מה שתחפוץ, ונתרצה להם לדבר זה. יצאו מלפניו וחלו את פני ר' ישמעאל כ"ג שיזכיר השם הגדול ויעלה לרקיע ויחקור אם נגזרה גזרה מאת הש"י. וטיהר ר"י את

עצמו בטבילה ובקדושין ונתעטף בטלית ובתפילין והזכיר השם המפורש בפירושו. מיד נשאו הרוח והביאו למעלה עד הרקיע הששי ופגע בו גבריאל המלאך, וא"ל אתה הוא ישמעאל שקונך משתבח בך בכל יום שיש לו עבד בארץ שדומה לקלסתר פניו? א"ל, אני הוא. א"ל, למה עלית לכאן? א"ל, לפי שמלכות הרשעה גזרה עלינו לאבד ממנו עשרה חכמי ישראל ועליתי לידע אם הגזרה היא מאת הקב"ה. א"ל גבריאל אם היא גזרה לא חתומה תוכל לבטלה? א"ל הן. א"ל, במה? א"ל בשם יתברך. מיד ענה גבריאל ואמר, אשריכם בני אברהם יצחק ויעקב שגילה הקב"ה לכם מה שלא גילה למלאכי השרת ... כשעלה ר"י לרקיע, א"ל גבריאל ישמעאל בני חי נפשך שכך שמעתי מאחורי הפרגוד שעשרה חכמי ישראל נמסרו להריגה ביד מלכות הרשעה. א"ל ר"י, למה? א"ל על מכירת יוסף שמכרוהו אחיו, שמידת הדין מקטרגת בכל יום לפני כסא הכבוד ואומרת כלום כתבת בתורתך אות אחת לבטלה, הרי השבטים שמכרו את יוסף ולא פרעת עדיין מהם או מזרעם, לפיכך נגזרה גזרה על עשרה חכמי ישראל למסרם להריגה ביד מלכות הרשעה. א"ל ר' ישמעאל, עד עתה לא מצא הקב"ה פריעה במכירתו אלא בנו? א"ל גבריאל, חי נפשך ישמעאל בני שמיום שמכרו השבטים את יוסף לא מצא הקב"ה בדור אחד עשרה צדיקים וחסידים כמו השבטים, לפיכך הקב"ה פורע מכם, ... וכיון ששמע ר"י כך, מיד נתקררה דעתו והיה מהלך ברקיע אנה ואנה, והיה רואה מזבח סמוך לכסא הכבוד. אמר לגבריאל, מה זה? אמר, מזבח היא. א"ל ומה אתם מקריבים עליו בכל יום, וכי פרים ואשים למעלה? א"ל נפשות של צדיקים אנו מקריבים עליו בכל יום. א"ל, מי מקריב אותם? א"ל, מיכאל השר הגדול. מיד ירד ר"י והגיע לארץ והגיד לחביריו שכבר נגזרה גזרה ונכתב ונחתם, והיו מתאוננים בימין על שנגזרה עליהם גזרה קשה כזאת ושמחים בשמאל על ששקלן הקב"ה בצדקות ובחסידות נגד השבטים, והיו יושבים זוגות זוגות: רבי ישמעאל ורבן שמעון בן גמליאל, רבי עקיבא ורבי חנניה בן תרדיון, רבי אלעזר בן שמוע ורבי ישבב הסופר, רבי חנינא בן חכינאי ורבי יהודה בן בבא, רבי חוצפית המתורגמן ורבי יהודה בן דמא, עכ"ל.

ונלענ"ד ליישב, דאיה"נ ידוע היה להם שנענשו מחמת חטא מכירת יוסף, מכל מקום, לולא שחטאו גם הם, באיזה חטא כל שהו בין אדם לחבירו, לא היו נענשים מחמת אביהם, וכדכתיב לא יומתו אבות על בנים וגו', ורק במחזיק במעשה אבותיו נענש בשבילם, ולכן, רק כששמע שגם הוא היה נכשל במשהו, נתיישב דעתו.

ו] וכעין זה מצינו בס' משך חכמה (פ' אחרי מות), שכשישראל חוטאין בחטאים שבין אדם לחבירו, הקב"ה פוקד עליהן חטא מכירת יוסף, משום דכתיב פוקד עון אבות על בנים ורק כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, וכתב לבאר, ששורש כל החטאים שבין אדם לחבירו, הוא חטא מכירת יוסף, ועוד הוסיף לבאר, שזהו מה שאנו חותמים בתפילה ביוה"כ, כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון בכל דור ודור, שהקב"ה מוחל בכל דור ודור על חטאים שבין אדם לחבירו, שהם באמת מושרשים בחטאן של השבטים במכירת יוסף.

ובאמת, כעין דבריו, מצינו במדרש משלי (פרק א') וז"ל אריב"ל לא נענשו עשרה הרוגי מלכות אלא בחטא מכירת יוסף רבי אבין אומר בכל דור עדין החטא קיים, עכ"ל.

ז] ונראה לבאר, שמהאי טעמא שתל הקב"ה צדיקים אלו באותו דור, שהרי אותו דור חטאו בעון שנאת חינם ולה"ר, שהרי נחרב הביהמ"ק השני באותו דור מחמת שנאת חינם ולה"ר, והיו קרובים ליענש מכח חטא מכירת יוסף, ולכן שתל הקב"ה צדיקים אלו לכפר על בני"י מאותו עון בגדר הקדים רפואה למכה. ובזה, יש לבאר דברי הגמ' מס' קידושין דף ט"ל, דאיתא התם, ואיכא דאמרי לישנא דחוצפית המתורגמן חזא דהוה גריר ליה דבר אחר אמר פה שהפיק מרגליות ילחכך עפר נפק חטא. והיינו שאלישע אחר ראה לשונו של חוצפית המתורגמן שהיה מאחד מעשרה הרוגי מלכות, שגרר חזיר את לשונו, והנה יש לעיין מאיזה טעם סיבב הקב"ה שדוקא דבר אחר יגרר לשונו, ונראה לבאר משום שמצינו בחז"ל שגלות אדום בא בעון לשון הרע, וגם מלכות אדום נמשלה לחזיר, ולכן חוצפית המתורגמן שנענש מכח חטא מכירת יוסף בעבור שבני דורו חטאו בלשון הרע, נענש במידה כנגד מידה שלשונו נגרר על ידי חזיר, להראות שהכל בא מחמת לשון הרע שהוא חטא הלשון והעונש כנגדו הוא חזיר שהיא מכוון כנגד מלכות אדום.